

RYCZEĆ (82) *vb impf*

e pochylone.

inf ryczyć (6). \diamond *praes 1 sg* ryczę (12). \diamond *2 sg* ryczysz (2). \diamond *3 sg* ryczy (23). \diamond *3 pl* ryczą (7). \diamond *praet 1 sg m* ryczałem, -em ryczał (4). \diamond *3 sg m* ryczał (3). *f* ryczała (1). *n* ryczało (1). \diamond *3 pl m pers* ryczeli (1). *subst* ryczały (2). \diamond *fut 3 sg m* będzie ryczał (4), ryczyć będzie (2); będzie ryczał *Leop*, *RejZwierc* (2); będzie ryczał : ryczyć będzie *BibRadz* (1:2). \diamond *imp 3 sg* niechaj ryczy (1). \diamond [*2 pl* ryczcie.] \diamond *part praes act* rycząc (13) [*w tym: Leop 1.Petr 5/8 może N sg m od RYCZĄCY*].

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Wydawać donośny, często groźny głos; rugire Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; mugire PolAnt, Mącz, Calag, Calep, Cn; boare, rudere Mącz, Calep, Cn; fremere Mącz, Cn; demugire Calep, Cn; emugire, irrugire, perfremere, reboare Calep; admugire, immugire, remugire Cn (72) : Rudere etiam abusive de leonibus et hominibus dicitur, Ryczeć/ brzedzić albo gęgąc. Mącz 359d; Brüllen. Ryczeć/ et beczeć. Mugire. Calag 104a; Irrugio – Sroзде [!] riczę. Calep 564b, 137a, 305a, 676b, 779b, 897a.*

W porównaniach (7): Boo, Ryczeć yako wół. Mącz 26b; Rudo, Kwiczę/ to yeft ryczę yakoby ośieł. Mącz 359d, 235b, 360a; Rugio – Ryczę iako lew. Calep 931b, 361b, 930b.

a. *O zwierzętach (zwłaszcza o kotowatych i przeżuwaczach); vociferare HistAl; clamare PolAnt (29) : Czwárté [znamię końca świata]. Czwártégo dnia wśytki ryby ij morłkie dziwy [...] na wirzchu wod obyczaiem wadzenia rycząt będą podniefionymi pyłki wolatz. OpecŻyw 193; Dwanálté [znamię końca świata]. Dwanáltégo dnia zwierzęta wśytki z lałow na pola wynida/ rycząt a nitz nieiedząt. OpecŻyw 193v; á gdy ieden [z pary wołów chodzących razem w jarzmie] robiącz wftanie/ on drugi rycząc nad nim żalobę vkazuie *FalZioł* IV 5a, IV 5a; *LubPs* X6; Wilcy wyia zá gunnem á cielętá ryczą/ Pśi fzczekáią pod okny/ świnié w chlewie kwiczą. *RejWiz* 12, 10v, 82v; *Rzeklá bábá*/ [...] Lecz wfpominam ná fwego Ofielká miłego/ Co mi zdechł/ profto takim by kładz [gdy śpiewał] głofem ryczał *RejFig* Cc; *RejZwierc* 45; Izali ryczy ośieł leśny widząc trawę? ábo wół izali ryczy nád pokármem fwoim? *BibRadz* *Iob* 6/5, *Iudic* 14/5, *1.Reg* 6/12; *Mącz* 136b; *RejZwierc* 146v, 156; W ten czás [tj. w nocy] leśné beftye wśytki fye rułzáią. Lwiętá ryczą pokármu żądáiąc od ciebie [*Ojczel*] *KochPs* 156; *KochPieś* 71.*

*ryczeć na kogo (1): Czyli niewolnik Izrael? [...] przeczże stał się łupem? Nań ryczą lwiętá/ wydawáią głos fwoy y obracáią ziemię iego wpułtynią *BudBib* *Ier* 2/15.*

ryczeć czym (1): Mącz 270d cf »rzać albo ryczeć«.

W porównaniach (4):

~ *Jako comparatum (1): (marg) Cetus. Bálény. (-) Thy ryby ryczą by Lwowie/ nofem wodę oddycháiąc wzgorę wymiátáią *BielKron* 293v.*

*Jako tertium comparationis (3): [Juda Machabejczyk] Sthał się podobnym Lwowi w fprawach fwoich/ y iáko Lwiáthko młode gdy więc ryczy ná łowie. *Leop 1.Mach* 3/4; *RejAp* 84; y záwołał [anioł zstępujący z nieba] głofem wielkim/ iáko gdy lew ryczy. *WujNT Apoc* 10/3 [przekład tego samego tekstu *RejAp*]. ~*

Zwrot: »wielkim głosem ryczeć« (1): On tedy mąż dziki [prawdopodobnie o małpie człekokształtnej] rzućiwłszy łie włápił ią [pannę]/ á odłzedłszy łnią ná łtronę/ począł wielkim głosem ryczeć [vociferare alta voce] y zębámi zgrzytác. *HistAl* K6v.

»żáłośnie ryczeć« (1): Ozwały łię [cielęta ukryte przez złodzieja] w iáłkini/ żáłośnie ryczáły *KlonWor* 23.

Szeregi: »kwiczeć, ryczeć« (1): Pátrż ná koniá gdy łie zápali [tj. rozgniewa]/ á on z onego ćichuczkiego sftánie łie wnełł iáko łzalony/ [...] będye kwiczáł/ ryczáł/ káfał/ wirzgał *RejZwierc* 75 [idem] [*WerReguła* 125 (*Linde*)].

»rzać albo ryczeć« (1): Os etiam de brutis. Fremit ore cruento, Trzęłie/ Rże álbo ryczy krwáwą gębą/ páłzczęką. *Mącz* 270d.

»ryczeć, (a) wydawać (a. podawać) głos« = *rugire, dare vocem PolAnt* (2): Iż nigdy dármu nie ryczy Lew ná pułzczy/ á nigdy dármu nie podawa głófu z łóżyłká łwoiego [*Vulg Am* 3/4]. *RejPos* 197v; *BudBib Ier* 2/15.

a. [*Wydawać bardzo głośne dźwięki (o głosie ptaka):* Gołábek ryczy/ podrzeźnia łeroká/ Cieniuczką rurką vderz w co chcelz z boká. *BielawMysł* E4v.]

b. *O ludziach (10) :*

W przeciwstawieniu: »szemrać ... ryczeć« (1): Gniewáłz łię y łzemrzełz Cefarzu/ ále iá ryczę: ty z Bogiem walczyłz/ á iá o Bogá mowię: ty go bluzniłz/ á iá go chwałę *SkarŻyw* 188.

W porównaniach (8): A gdy to wyrzekł/ ryczáł iáko Lew/ po łóžu się przewráciáiąc *MurzHist* Gv; *RejWiz* 16v, 67; *BibRadz Is* 5/29; *BielKron* 442; Więc mu [pijanemu] łie tu záchce łpiewác/ áliści iáko cielę ryczy. *RejZwierc* 62, 173, 218; [Azáłz nie widamy iáko pijánice sftawáią łie wnełł łrodzy/ [...] iedni ryczą by wołowie/ drudzy wołáią by łzaleńcy *GilPos* 194].

Zwrot: »głosem straszliwym ryczeć« (1): Tegoż roku vrodził łie wielki dżiw człówieczy [...] / máiąc głowę Lwiá/ pierśi kofmáte/ zgrzytáło zębámi głosem łtrałzliwym rycząc/ był żyw ósmł godzin. *BielKron* 420.

Szereg: »bęczeć i ryczeć« (1): á vdałz łie zá głosem łprofnego naiemniká [tj. oszusta]/ ktoryć tylko będye bęczáł y ryczáł iáko woł dla pożyłku łwego. *RejZwierc* 173.

c. *O szatanie (14) :* *RejAp* 101v; *RejPos* 334; *WujJud* 60v; Belzebub on łtáry wáż [...] záwždy we dnie w nocy rycząc łzuka tego/ by mogł poźrzcć człówieká *ArtKanc* S8; ilekroć ie [diabły] przed nim [przed Chrystusem] z opętánych ludzi wyganiáią/ iáko przed łtolicą Chriłtułową łtoiąc/ drżą/ ryczą [cf *Vulg Iac* 2/19] *WujNT* 385; [*ArtTanat* 80].

W porównaniach (8): [mnich do szatana:] Bowiem my mamy połobie Swiádecztwa y wfyłky znaky [...] Dármu ryczyłs yáko by Woł *RejKup* z5; Bądyćie trzeźwi á czuyćie/ bo dyiabeł przeciwnik wáłz/ kráży (koło was) iáko Lew rycząc/ łzukáiąc kogoby poźárl *Leop* 1.*Petr* 5/8 [przekład tego samego tekstu (6)] *RejAp* 171; *RejPos* 47v, 55, 167v, 326v; *WerGość kt.*

Zwrot: »ryczeć od żáłołci« (1): [w poranek Zmartwychwstania] Swiát wlyzłtek pełen rádołci/ Piekłó ryczy od żáłołci. *LatHar* 361.

d. *O Bogu (4) :* on [tj. Pan] gdy ryczeć będye/ włękną łię łynowie od zachodu *BibRadz Os* 11/10.

W porównaniu (1): Będa chodźić zá Pánem/ ktory będye ryczáł iáko lew *BibRadz Os* 11/10.

Zwrot: »ryczeć głosem [= głośno]« (1): Słuchaycie [...] dźwięku z wót iego wychodzącego [tj. burzy jako znaku potęgi wszechmocy Boga]. Pod wżytki niebiofá powracá iy/ á światłość [tj. błyskawica] iego po łkrzydłach ziemie. Zánią ryczy głosem [rugiet sonitu]/ zágrzmi głosem pychy łwey *BudBib Iob 37/4*.

Szereg: »ryczeć i wydać głos« (1): A Pan z Sionu będzie ryczał/ y z Ieruzálem wyda głos łwoy [rugiet et ... dabit vocem suam]: á zruflá łie Niebá y zięmiá *Leop Ioel 3/16*.

2. Lamentować, głośno płakać; rugire, ululare Vulg (8) : *WróbŻołt M8v*; Vdřęczonęm/ wzgárdzonęm: owa ryczyć mułzę/ Máiąc ták bárzo łtrwożoną dułzę [*Ps 37/9*]. *KochPs 55 [przekład tego samego tekstu WróbŻołt, LatHar]*; *LatHar 162*.

[**W połączeniu szeregowym:** Cárogrod wzięty/ płákác y wołác y ryczeć/ tyło ná to włpomniawłzy mułzę *SkarSynod F2*.

Przysłowie: Zawždy tak powiadają, iż gdzie boli, tam ryczy, a gdzie miło, tam oczy i wszystko serce. *ListyPol I 1547/424.*]

Zwrot: »ryczeć od żalu, od żałości« [szyk zmienny] (1:1): *WróbŻołt 37/9*; Iełtem z trapiony y bárzo vniżony: ryczałem práwie od żalu łercá mego [rugiebam a gemitu cordis mei]. *Leop Ps 37/9*; [*GrochTrenopis A3v (Linde)*].

Szeregi: [»płakać abo ryczeć«: Y ty wierna czeladko/ o wierni iey łudzy/ Płacźcie/ ábo od żalu ráczey rycźcie drudzy *GrochTrenopis A3v (Linde)*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym.*]]

»wołác i ryczeć« (2): A on óciec ták bárzo wołál y ryczał mowiąc: iłz z tąd nieodeydeł/ álıłz to wczyniłz [tj. wskrzesisz mi syna]. *SkarŻyw 252, [197]*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym.*]

»ryczeć a wyć« (1): Oknem pátrząc rycálá [!] á wyłá mátká iego [wodza, który zginął, uciekając przed wojskiem Izraela; ululabat mater eius]/ y z wieczerniká mowilá/ czemus [!] łie nie rychłó wráca woz iego? *Leop Iudic 5/28*.

3. O instrumentach dętych (2) :

W porównaniach (2): *RejZwierc 102v*; á gdy mu [pijanemu] do tego w koźi rok [tj. róg]/ co zá włzymá ryczy iáko woł/ zágráią/ [...] to on dopiero áż ná łbie/ choć kárku łobie nárułzy/ dotáńcuie. *WerGość 235*.

Synonimy: **1.a.** rzać, rzwieć.

Formacje współrdzenne: odryczeć, poryczeć, zaryczeć; rykać, obrykać, przyrykać, wyrykać; ryknać, obryknać, obryknać się, zaryknać; przyrykować; zarykawać.

Cf RYCZĄCY, RYCZENIE